

รูปแบบวรรณกรรมและศิลปะ ที่สามารถเสริมสร้างความมั่นคง ด้านจิตใจ เพื่อให้เยาวชน ตระหนักคุณค่าในตนเอง : กรณีศึกษา ชุมชนวังทอง

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในชุมชนวังทอง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี และศึกษารูปแบบการใช้วรรณกรรมและศิลปะที่สามารถเสริมสร้างความมั่นคงด้านจิตใจให้เยาวชนตระหนักคุณค่าในตนเอง กลุ่มเป้าหมายคือเยาวชนในเขตชุมชนวังทอง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ เด็กที่มีอายุระหว่าง 0-6 ปี 6-12 และวัยรุ่นที่มีอายุ 13-16 ปี เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย การสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์เยาวชน และแบบวัดความภาคภูมิใจในตนเองที่พัฒนาจากแนวคิดของโรเจอร์ รูบิน และคูเปอร์สมิธ การใช้สื่อวรรณกรรมเยาวชนประเภทนิทาน หนังสือภาพ และเรื่องเล่าจากชุมชนและ กิจกรรมค่ายวรรณกรรมและศิลปะ วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และวิเคราะห์ส่วนประกอบ (componential analysis) ผลการศึกษาที่สำคัญพบว่า เยาวชนมีพื้นฐานที่หลากหลายทางเศรษฐกิจสังคมและบุคลิกภาพ ส่วนน้อยที่มีความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มคนขาดโอกาสในการศึกษาในระบบ บ้างต้องการให้เพื่อนในชุมชนเห็นความสำคัญของตนมากขึ้น และบางคนขาดความมั่นใจในการทำกิจกรรมกลุ่ม กิจกรรมค่ายที่จัดสองครั้งประกอบด้วย การอ่านและเล่านิทาน การทำหนังสือภาพ การแสดงละคร การทำหุ่นละคร และการทำสมุดทำมือ พบว่า ลักษณะกิจกรรมที่สามารถเสริมสร้างความมั่นคงด้านจิตใจและตระหนักในคุณค่าตนเอง ได้แก่ 1) วรรณกรรมที่มีแนวคิดหลักเกี่ยวกับการยอมรับความแตกต่างในสังคม แนวคิดเรื่องการปรับตัวเข้ากับเพื่อน และแนวคิดเรื่องการให้อภัย 2) ศิลปะการแสดงละคร 3) การวาดรูปประกอบเรื่อง และ 4) การทำสมุดทำมือ และ 5) กิจกรรมผสมผสาน ซึ่งทุกกิจกรรมทำให้เด็กและเยาวชนมีพื้นที่ของตนเอง กล้าแสดงออก สร้างความตระหนักรู้ในตนและความสามารถของตน รู้จักปรับปรุงพฤติกรรมและสามารถเพิ่มระดับการควบคุมอารมณ์โกรธตนเอง เด็กและเยาวชนสะท้อนว่าตนเองมีความรู้สึกภาคภูมิใจในผลงานศิลปะของตนเอง มีความสุขที่ได้ทำกิจกรรมและได้รับการยอมรับจากเพื่อนนอกกลุ่มมากขึ้น ผลของกิจกรรมได้ก่อให้เกิดการตื่นตัวในการพัฒนาด้านเยาวชน เกิดการยอมรับทางสังคมภายในระหว่างกลุ่มมากขึ้นเพราะกิจกรรมทำให้ผู้ปกครองมีจิตอาสาช่วยเหลือกัน ตระหนักในความสำคัญของการป้องกันความเสี่ยงเยาวชนหลงผิด และมีการขยายพื้นที่ให้เยาวชนได้เข้ามาใช้ทรัพยากรพื้นที่ของชุมชนในการเรียนอ่านเขียนและวรรณกรรมเยาวชน

คำสำคัญ : วรรณกรรมเยาวชน ศิลปะ ความมั่นคงด้านจิตใจ การตระหนักคุณค่าในตนเอง เด็กและเยาวชน

หัวหน้าคณะวิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรียาภรณ์ เจริญบุตร

สาขาวิชาภาษาและวรรณคดีตะวันตก

คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ที่อยู่ : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

85 ต.เมืองศรีโค อ.วารินชำราบ

จ.อุบลราชธานี 34190

Email : preeyaporn.charoenbutra@gmail.com

The Forms and Characteristics of Children's Literature and Art That Can Strengthen Youth's Self-Esteem

Abstract

The research aimed at finding the forms and characteristics of literature and art that helped build and establish self-esteem in young people. The target participants were youth, 0-6, 6-12 and 13-16 years of age, in Wangthong community in Muang District, Ubon Ratchathani province. In studying the youth's background and problems, the researcher observed behaviors, interview with youth and other related members in the community, and a self-esteem questionnaire, an inventory developed from Roger Rubin and Coopersmith's self-esteem measuring tools. The results showed a wide range of youth's socio-economic backgrounds: a few felt marginalized in the formal education system, some wanted to gain recognition from their peers. Based on the survey of youth background, the researcher used literary books including children's tales, story picture books and oral history of the community and brought to the target youth via literary and art camps. Then, two camps were held to inculcate literacy and art appreciation among the target youth group. The camp activities included storytelling, picture book group reading, children's theatre, making puppets, and do-it-yourself journal binding. The activities yielded results on five characteristics or forms of literature and art that help the youth develop their self-esteem: 1) children's story in the format of picture book that had themes of tolerance and differences in social backgrounds, self adaptation into social group, and forgiveness; 2) Children's theatre; 3) illustrating story book ; 4) journal book binding; and 5) combined art and literary activity. All of the activities essentially provided youth with performing space, enforcing self-confidence, building self-awareness and self-competency, learning to adjust behaviors when interacting with peers, and increasing self-control in anger management. The participants reflected that they were proud of their artistic crafts and happy to be involved in the activities, and they gained recognition from peers other than their acquainted group. In addition, bring art and literary activities to the community enticed the community as a whole to be more active in youth development, increased level of social acceptance among the adults, and became more alert of youth risks. Finally, the community has opened their minds to let youth share communal center as a resource of literacy and literary learning.

Key words : Children's literature, art, self-esteem, self-respect, children and young adult

Head of Research Team

Assistant Professor

Preeyaporn Charoenbutra, Ph.D.

Department of Western Languages
and Literature, Faculty
of Liberal Arts,

Ubon Ratchathani University

Address : Ubon Ratchathani University,

85 Sathonlamark Rd.,

Warin Chamrap,

Ubon Ratchathani 34190

Email : preeyaporn.charoenbutra@gmail.com

บทนำ

วรรณกรรมและศิลปะเป็นศาสตร์แขนงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเสริมสร้างคุณค่าชีวิตความเป็นมนุษย์ การที่วรรณกรรมจะจับใจผู้อ่านได้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหา รูปแบบ แนวคิดหลัก และกระบวนการใช้สื่อวรรณกรรม วรรณกรรมมีรูปแบบที่หลากหลาย รูปแบบของวรรณกรรมหลักอาจเรียกว่าร้อยแก้ว และร้อยกรอง รูปแบบ

เยาวชนกำลังอธิบายผลงานที่ตนเองสร้างสรรค์

วรรณกรรมเป็นวิธีที่ผู้ประพันธ์สื่อแนวคิดหลักโดยใช้ภาษาและเครื่องมือทางวรรณศิลป์ วรรณกรรมที่รับใช้สังคม ส่งพลังทางบวกต่อผู้เสพงาน เช่น กระตุ้นจิตสำนึกฝ่ายดี เป็นเพื่อนร่วมแบ่งปันปัญหา ชี้ทางออกให้ผู้อ่าน จรรโลงใจด้วยศีลธรรม สร้างความเพลิดเพลินผ่อนคลาย หรือ ทำทนายให้ผู้อ่านคิดแสวงหาทางออกให้ตัวละครด้วยสติปัญญา

นอกจากนี้ มีวรรณกรรมประเภทที่แบ่งตามช่วงอายุและพัฒนาการทางด้านสังคมและอารมณ์ เช่น วรรณกรรมเด็กและเยาวชน วรรณกรรมประเภทนี้ สะท้อนและเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ความสนใจของเยาวชน โดยนิยามมีความพิเศษแตกต่างจากวรรณกรรมผู้ใหญ่ คือ วรรณกรรมประเภทนี้แบ่งตามวัยหรืออายุของเด็กและเยาวชน (Peter Hunt, 1999) การใช้วรรณกรรมเป็นสื่อให้เยาวชนได้คุณค่าและเชื่อมโยงเข้ากับประสบการณ์ของตนเอง นำไปสู่แนวคิดหลักที่สำคัญแนวคิดหนึ่ง ที่ควรปลูกฝังให้มีในเยาวชนกลุ่มที่ต้องการความมั่นคงทางจิตใจ นั่นคือ เรื่องการสำนึกคุณค่าภายในตนเอง (self-esteem)

แนวคิดการตระหนักคุณค่าในตนเอง (self-esteem) มีความหมายครอบคลุมถึง ความภาคภูมิใจ ความเคารพและรักตัวเอง ความมั่นใจในตนเอง และความสำนึกเกี่ยวกับตนเอง Alicia Cast และ Peter Burke (Cast&Burke 2002) กล่าวว่าเนื่องจากทฤษฎี self-esteem แยกแขนงออกไปมากมายหลายสาขาที่เกี่ยวข้อง และไม่มีทฤษฎีใดที่มีนิยามครอบคลุมหรือเป็นตัวแทนแนวคิดกลุ่มเดียวกันได้ ดัง

นั้น ในการทำวิจัยหรือศึกษางานเกี่ยวกับ self-esteem จึงควรใช้ทฤษฎีอื่นประกอบด้วย เช่น ทฤษฎีอัตลักษณ์บุคคล (Identity theory) นักวิชาการทั้งสองเสนอว่า ให้ทฤษฎี self-esteem เป็นแนวทางหนึ่งในการวัดผลลัพธ์ ที่เกิดขึ้นในระหว่างขั้นตอนการรู้จักเข้าใจตนเองที่คนหนึ่งคนมีบทบาทในกลุ่มของตน (self-verification process) นักวิชาการบางคนให้เน้นศึกษาที่ความเข้าใจเชิงบวกของบุคคลที่มีต่อตนเอง และมีองค์ประกอบหลักสองส่วนคือ ศักยภาพและคุณค่า หรือ competence and worth (Gecas 1982; Gecas & Schwalbe 1983) ในมิติด้านศักยภาพ ศึกษาว่าบุคคลรู้สึกว่าตนเองมีศักยภาพในระดับใด และในมิติคุณค่ามุ่งศึกษาว่าบุคคลมองว่าตนเองมีคุณค่ามากน้อยเพียงไร ส่วนการวิจัยด้าน self-esteem มีนักวิชาการสรุปการทำความเข้าใจแนวคิดไว้เป็น 3 บริบท คือ 1. บริบทผลลัพธ์ (outcome) นักวิชาการกลุ่มนี้ เชื่อในกระบวนการสร้างเพื่อให้เกิดผลในการพัฒนาไปสู่การตระหนักคุณค่าในตนเอง 2. บริบทสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง (self-motive) นักวิชาการกลุ่มนี้เชื่อว่า บุคคลมีแนวโน้มที่จะพัฒนาตนเองเพื่อรักษาความภูมิใจและตระหนักในคุณค่าตนเองเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว และ 3. บริบทแรงต้าน (buffer) กลุ่มนี้เชื่อว่า ต้องให้ระบบการคุ้มครองป้องกันบุคคลจากประสบการณ์ที่เป็นภัย

การตระหนักคุณค่าในตนเอง มีความสำคัญมากต่อการพัฒนากลุ่มเยาวชนหรือวัยรุ่นที่ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอย่างภาคภูมิใจ และกลุ่มเยาวชนเป็นกลุ่มคนที่

ต้องการปลูกและสร้างเสริมความคิดเหล่านี้ เนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญทางอารมณ์และสติปัญญาที่เตรียมพร้อมรับและป้องกันเยาวชนจากปัญหาสังคมหลายอย่าง เช่น ยาเสพติด การทารุณเด็ก การทำร้ายกัน วัยรุ่นตั้งครรภ์ อาชญากรรม สภาพความเป็นอยู่ไม่เหมาะสม ปัญหาเหล่านี้จะบรรเทาและลดลงหากเยาวชนเรียนรู้ที่จะรักตนเอง ดังนั้น การแก้ไขและฟื้นฟูปัญหาเหล่านี้จึงควรเริ่ม ปลูกวัคซีนสังคม โดยการส่งเสริมให้เยาวชนตระหนักในคุณค่าตนเอง เพื่อพวกเขาจะสามารถเติบโตเป็นคนที่มีความสุขและมีศักยภาพในสังคมอนาคต

มีวิธีการมากมายที่จะส่งเสริมหรือกระตุ้นสำนึกแบบนี้ให้กับเด็กและเยาวชน และวรรณกรรมเยาวชนก็เป็นวิธีหนึ่งที่เสริมสร้างคุณค่าเรื่องการสำนึกคุณค่าภายในตนเองได้ ตัวอย่างเช่น งานวิจัยการใช้กิจกรรมการวาดภาพประกอบการเล่านิทานที่มีต่อ ความคิดสร้างสรรค์และการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียน (มณฑนา นวลสิงห์, 2548) แสดงการเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์และการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนอนุบาล ที่เข้าร่วมกิจกรรมการวาดภาพประกอบการเล่านิทานก่อนและหลังการทดลอง ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมการวาดภาพประกอบการเล่านิทาน มีความคิดสร้างสรรค์หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

นอกจากนี้ ด้านจิตวิทยามีผลการใช้วรรณกรรมเด็กและเยาวชนอย่างมีประสิทธิภาพในกระบวนการพัฒนาการตระหนักคุณค่าในตนเอง เพราะเราสามารถนำวรรณกรรมเยาวชนมาใช้เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยทางจิตใจ ตามทฤษฎีในทางจิตวิทยาของ Bruno Bettelheim (*The Uses of Enchantment*, 1976) Bettelheim นำวรรณกรรมเยาวชนประเภทแฟนตาซีมาใช้ในการบำบัดเยาวชนผู้ต้องเสริมสร้างคุณค่าภายในให้แก่ตนเอง เขาเชื่อว่าเนื้อหาในวรรณกรรมประเภทนิทานแฟนตาซี มีโลกสมมติทำให้เด็กมีพื้นที่จินตนาการ เป็นที่พักและเยียวยาอารมณ์เนื้อหาของวรรณกรรมได้ทำให้พวกเขาเห็นทางออกที่มีความหวังให้กับชีวิตจริง เนื้อหาบางอย่างเติมเต็มหรือทดแทนสิ่งที่ขาดเนื้อหาบางเรื่องชัดเจนอารมณ์ เช่น พบว่าวรรณกรรมเด็กจะต้องมีคนดีและคนชั่ว สุดท้ายนิทานมักจะจบที่คนดีหรือตัวเอกได้รางวัล ส่วนตัวละครที่ไม่ดีมักจบด้วยการถูกลงโทษด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง ซึ่งถือเป็นการทดแทนความรู้สึกไม่ยุติธรรมในสังคมความจริงที่เด็กอาจเป็นผู้ถูกกระทำแต่

เขาอาจไม่ได้สิ่งนั้น โลกแฟนตาซีถือได้ว่าช่วยประคับประคองจิตใจของเด็กเฉพาะกลุ่มได้ นักอ่านวรรณกรรมวัยเยาว์หลายคนพัฒนาตนเองจากการอ่านต่อเนื่องไปจนมีความรู้สึกมั่นคงในจิตใจมากขึ้น

ในวงการวิชาการของประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน นักวิชาการเชื่อว่าการใช้วรรณกรรมควบคู่ไปกับศิลปะสามารถช่วยกระตุ้นสำนึกกริการเรียนรู้ เช่น ในงานวิจัยของ นิศารัตน์ อิศระมนโรส (2552) มีการทดลองศึกษา ผลการใช้กิจกรรมการเล่านิทานแบบไม่จบเรื่องที่มีต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมของเด็กวัยอนุบาล พบว่าการใช้กิจกรรมการเล่านิทานแบบไม่จบเรื่องที่มีต่อการพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรมของเด็กวัยอนุบาล 3 ด้าน ได้แก่ พฤติกรรมทางจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ พฤติกรรมทางจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ และพฤติกรรมทางจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และในงานวิจัยของ ลำไย บัวพิทักษ์ (2543) ก็ได้แสดงผลการศึกษาว่ามีสัมฤทธิ์ผลในการใช้นิทานพื้นบ้านอีสานใน การจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา

การนำวรรณกรรมและศิลปะมาใช้พัฒนาเยาวชนกลุ่มต่างๆ ยังขยายไปถึงกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาสหรือเคยทำผิดพลาดเนื่องจากเติบโตมาในสิ่งแวดล้อมที่ทำให้แก่อุปสรรคสังคม มีหน่วยงานและนักวิชาการที่สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนที่ขาดโอกาสในสังคม มีโอกาสเริ่มต้นใหม่และเป็นตัวอย่างให้กับเด็กและเยาวชนอื่นๆ ซึ่งจะเป็นการพิสูจน์ให้สังคมภายนอกเห็นด้วยว่า พวกเขามีคุณค่าและเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีศักยภาพที่สามารถพัฒนาสังคมได้ อิศมาแอ สมายล์ (2552) ศึกษาวิจัยเรื่อง การสอนศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน มีกลุ่มเป้าหมายเป็นวัยรุ่นอายุระหว่าง 16-17 ปี ส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ในการทำงานกิจกรรมศิลปะ ผลของการใช้หลักการสอนแบบพหุวัฒนธรรม (Multicultural Education) ในกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม (Multicultural Art Education) สรุปอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน แบ่งออกเป็นอัตลักษณ์ด้านต่างๆ และแสดงระดับความภูมิใจ ที่เยาวชนมีความรู้สึกต่อตนเองดีขึ้น ในระหว่างทำกิจกรรมศิลปะ

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า เยาวชนที่ได้รับการช่วยเหลือฟื้นฟูจิตใจให้มีความมั่นคงมากขึ้นนั้น มี

บริบทที่แตกต่างกันไป ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษา กลุ่มเยาวชนในพื้นที่ ชุมชนวังทอง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อศึกษารูปแบบและลักษณะวรรณกรรมและศิลปะที่สามารถเสริมสร้างความมั่นคงด้านจิตใจให้เยาวชนตระหนักคุณค่าในตนเอง รูปแบบการวิจัยเป็นการแสวงหาความร่วมมือกับชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้การพัฒนาเยาวชนท้องถิ่นตอบสนองความต้องการของชุมชนที่ต้องการพัฒนาเยาวชนของตน โดยเฉพาะกลุ่มเด็กด้อยโอกาส

ค่ายนักเขียนน้อย @ วังทอง โดย พี่ปู กับ พี่หนุ่ย

นักเขียนอาชีพสอนการเขียนเชิงสร้างสรรค์ให้กับเยาวชน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative

Research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในชุมชนวังทอง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี และศึกษารูปแบบการใช้วรรณกรรมและศิลปะที่สามารถเสริมสร้างความมั่นคงด้านจิตใจให้เยาวชนตระหนักคุณค่าในตนเอง มีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้

พื้นที่ศึกษา คือชุมชนวังทอง ซอย 13 ถนน อุบล-ตระการพิชผล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ประชากรที่ร่วมวิจัย ประกอบด้วย (ก) เด็กและเยาวชนในชุมชนวังทอง จำนวน 20-30 คน แบ่งเป็น กลุ่มเด็กเล็ก อายุ 0-6 ปี กลุ่มวัยเรียนช่วงต้นจนถึงวัยก่อนวัยรุ่น อายุ 7-12 ปี และกลุ่มอายุ 13-18 ปี หรือกลุ่มวัยรุ่น (ข) ครูอาสาจากศูนย์การศึกษาแบบครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเมืองจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 33 คน และทีมงานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมศิลปะวรรณกรรม จำนวน 10 คน (ค) ผู้ใหญ่จิตอาสาในชุมชน และครอบครัว

ของเด็กและเยาวชน จำนวน 10 คน

เครื่องมือและวิธีการรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป การสังเกต การประชุมการสนทนากลุ่ม แบบวัดความภาคภูมิใจในตนเอง การทดลองรูปแบบกิจกรรมวรรณกรรมและศิลปะ

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ มีรายละเอียดการดำเนินการ ดังนี้

ระยะที่ 1 (ก) ศึกษาบริบทและปัญหาของเยาวชน ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลบริบทชุมชนประกอบกับการสังเกตพฤติกรรมและการสัมภาษณ์เยาวชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย และแบบวัดความภาคภูมิใจในตนเอง 54 ข้อ ที่พัฒนาจากแนวคิดของโรเจอร์ รูบิน และคูเปอร์สมิธ (Roger Rubin and Coopersmith) (๗) แบ่งทีมสัมภาษณ์และนำข้อมูลจากกลุ่มต่างๆ มาอ่านด้วยกัน หากพบข้อสังเกตสำคัญจะมีการสอบถามที่มากขึ้นได้ข้อมูลและตรวจสอบกับเอกสารของชุมชน เช่น แผนที่เก่า แผนที่ใหม่ จำนวนคนพักอาศัยที่เปลี่ยนแปลง เป็นต้น

ระยะที่ 2 (ก) การทดลองรูปแบบกิจกรรมวรรณกรรมและศิลปะเพื่อค้นหารูปแบบที่เหมาะสมกับเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย ได้จัดกิจกรรมค่ายวรรณกรรมและศิลปะ 2 ครั้ง (ข) การประเมินผลการเรียนรู้ของเยาวชนเป้าหมายก่อนและหลังกิจกรรมรูปแบบต่างๆ (ค) จัดสนทนากลุ่มเพื่อประเมินการมีส่วนร่วมของเยาวชนจิตอาสาและสมาชิกที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ระยะที่ 3 นำผลประเมินกิจกรรมวรรณกรรมศิลปะมาสรุปวิเคราะห์ร่วมกับทีมวิจัยชุมชน ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจาก แบบสัมภาษณ์ จากภาพถ่ายกิจกรรม การสังเกต การประชุมกลุ่มและการสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันของทีมนักวิจัยกับชุมชนตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการ โดยมีระยะเวลาการดำเนินงาน 12 เดือน ตั้งแต่ เมษายน 2554–มิถุนายน 2555

การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย

(1) การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (Content Analysis) เป็นการนำข้อมูลจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องต่อเนื้อหาการดำเนินงานมาดำเนินการจัดหมวดหมู่เพื่อใช้ในการวิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

(2) การวิเคราะห์ส่วนประกอบ (Componential Analysis) เป็นการนำข้อมูลที่ได้ทั้งการลงพื้นที่ การ

รวบรวมเอกสารและการสัมภาษณ์มาดำเนินการวิเคราะห์ให้เห็นเป็นส่วนๆ หรือตามหมวดหมู่เนื้อหาตามวัตถุประสงค์และขอบเขตด้านเนื้อหาการวิจัย

(3) การจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Typology and Taxonomy) เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมของโครงการวิจัยมาดำเนินการจำแนกและจัดหมวดหมู่ออกให้เป็นระบบตามเนื้อหา ที่ต้องการศึกษา

(4) การวิเคราะห์สาเหตุและผล (Cause and Effect Analysis) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาดำเนินการวิเคราะห์ความสัมพันธ์จากผลมาจากเหตุ โดยการวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นย้อนกลับมาให้เห็นว่าเกิดมาจากเหตุปัจจัยใดบ้าง หรือวิเคราะห์จากเหตุไปหาผลโดยการวิเคราะห์ให้เห็นว่าเมื่อเหตุนี้เกิดขึ้นส่งผลให้เกิดอะไรขึ้นบ้าง

(5) การวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) โดยการนำข้อมูลที่เก็บได้จากเหตุการณ์ต่างๆ หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในโครงการวิจัยทั้ง 5 โครงการมาดำเนินการวิเคราะห์เพื่อหาบทสรุปตามเนื้อหาประเด็นต่างๆที่กำหนดไว้ การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัยในแต่ละกิจกรรมการพัฒนา ศักยภาพของผู้นำเด็กและเยาวชนสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงเครื่องมือ กิจกรรมและสรุปผลการวิจัย

เครื่องมือ/กิจกรรม	สรุปผลการวิจัย
ลงพื้นที่สำรวจสภาพการณ์ บริบท และปัญหาของเยาวชน	ข้อมูลบริบทเยาวชน ข้อมูลการจัดแบ่งประเภทเยาวชนให้เป็นกลุ่มต่างๆ ตามแผนที่ชุมชนที่แสดงที่พักอาศัยหรือครอบครัวของเยาวชน
การบันทึก การสังเกตกิจกรรม การสะท้อนประสบการณ์ของอาสาสมัครทำกิจกรรม (นักศึกษา มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี)	ข้อมูลศักยภาพเยาวชน วิเคราะห์หาจุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุงของการเรียนรู้ ข้อจำกัดของการทำกิจกรรม และข้อจำกัดของเยาวชนที่จะมาร่วมกิจกรรมมีอะไรบ้าง
การสอบถาม/สัมภาษณ์ เยาวชนที่เข้าร่วมทำกิจกรรม เช่น เยาวชนได้อะไรจากการทำกิจกรรม การตอบคำถามที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ได้อ่านได้ฟัง หรือการสังเกตพฤติกรรม การให้ความร่วมมือ	ข้อมูลผลการทำกิจกรรมของเยาวชนที่ได้สรุปและปรับกิจกรรมตามความต้องการและความถนัดของเยาวชน ข้อมูลงานศิลปะภาพวาด สะท้อนอะไรเกี่ยวกับศิลปินรุ่นเยาว์ จะใช้หลักของวิชาการจิตวิทยาผสมกับหลักการสอน ศิลปศึกษา ความตั้งใจในงานของตนเอง การทำงานร่วมกับเพื่อนๆ และนำข้อมูลเชิงสถิติการเข้าร่วมกิจกรรมมาวิเคราะห์หว่า จะสามารถบอกอะไรเกี่ยวกับเยาวชนเป็นต้น

ผลการวิจัย

1. บริบทชุมชนวังทอง

ยุคตระเวนผืน ชุมชนวังทองอยู่ในเขตเทศบาลนคร อุบลราชธานี ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่ปัจจุบัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2528 จากการเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างสนามบินนานาชาติ จากคำบอกเล่าของคนในชุมชน ในสมัยนั้นตรงกับยุคที่อุบลราชธานีมีนายสายสิทธิ์ พรแก้ว เป็นผู้ว่าราชการเมืองอุบลฯ และ นายประจวบ ศรีธัญรัตน์ เป็นนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองอุบลราชธานี ชาวบ้านได้พากันไปหาท่านนายกเทศบาลและท่านได้จัดสรรหาที่อยู่ให้ใหม่ซึ่งเป็นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ได้จัดแบ่งที่ดินให้ครอบครัวละ กว้าง 10 เมตร ยาว 20 เมตร และได้ออกบ้านเลขที่ให้จำนวน 100 ครอบครัว รวม 18 ไร่ 123 แปลง 391 คน ซึ่งตอนนี้ ชุมชนต้องการความมั่นคง จึงอยากให้ทางราชการออกเอกสารสิทธิ์ให้เพื่อเป็นการแสดงว่าพวกเขาจะไม่ถูกไล่ที่ เพราะมีการออกเอกสารสิทธิ์แล้วเป็นบางส่วน ที่อยู่บริเวณรอบชุมชน

ยุคขยายตัวของชุมชน ประมาณ พ.ศ. 2537 มีผู้ย้ายถิ่นเข้ามาจับจองพื้นที่เพิ่มมากขึ้น จากคำบอกเล่าของชาวบ้านที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในยุคนี้ ทราบว่า 2537-2541 มีคนมาจากถิ่นอื่นพร้อมๆ กันประมาณไม่เกินสิบครัวเรือน ชาวบ้านมีภูมิลำเนาที่แตกต่างกัน ส่วนใหญ่มาจากต่างอำเภอต่างจังหวัด ทราบข่าวว่ามีการจัดสรรพื้นที่ที่ชักชวนกันมาบ้างก็มาแบบเดียว บ้างก็มากับคู่สามีภรรยา การสร้างบ้านเรือนจับจองรอบคันดินของบ่อน้ำของ ม.ร.ว. กิจฤทธิ์ ปราโมช

ยุคสร้างบ้านมั่นคง แม้เวลาจะผ่านไปหลายสิบปี นับแต่ราชการให้ชาวบ้านได้อาศัยที่ดินทำกิน ชาวบ้านครั้งหนึ่งในเขตชุมชนวังทองก็ยังไม่มียกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินของตนเองจับจอง ชาวบ้านเพิ่มจำนวนมากขึ้น มีความแออัดในบางช่วงถนน มีความต้องการที่จะผลักดันให้ดำเนินการขยายโอกาส แต่การดำเนินการยังไม่มีผลที่ชัดเจนว่า ชาวบ้านจะได้ครอบครองที่ดินเมื่อไร การรวมตัวกันของกลุ่มโครงการบ้านมั่นคง สะท้อนให้เห็นถึงสภาพทางสังคม เศรษฐกิจที่ไม่เอื้อให้เกิดการพัฒนาเต็มที่ และปัจจัยนี้ก็กระทบกับความรู้สึกชาวชนผู้อาศัยในพื้นที่ อย่างไรก็ตามเมื่อมีคณะทำงานเพื่อผลักดันให้เกิดสิทธิในที่ดินอย่างต่อเนื่อง ชาวบ้านวังทองก็มีความหวังว่าจะสร้างชุมชนให้มั่นคงเป็นบ้านที่ถาวรในอนาคต

2. เยาวชนในชุมชนวังทอง

มิติทางสังคม พบว่า เยาวชนส่วนใหญ่ที่นั่นยังอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยใหม่ที่ได้รับวัฒนธรรมจากสังคมภายนอกเข้ามาในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรมในช่วงอายุของเด็กที่อยากรู้อยากลองในสิ่งแปลกใหม่และสภาพสังคมที่เห็นได้จากสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนวังทองนั้น การตั้งบ้านเรือนหรือระบบนิเวศที่ไม่ค่อยเอื้อต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนโดยขาดการพัฒนาศักยภาพทางระบบนิเวศและขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนของการพัฒนาชุมชนวังทองซึ่งมีปัจจัยต่าง ๆ ที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนา ได้แก่ การดำเนินชีวิตที่ต่างคนต่างอยู่ ซึ่งไม่ใช่ระบบเครือญาติจึงขาดการพบปะสังสรรค์กัน โครงสร้างระบบการจัดการของชุมชนยังไม่มีเป็นแบบแผนที่เชื่อมโยงกับเด็กและเยาวชน และชุมชนยังขาดผู้นำของการทำกิจกรรมและสถานที่ที่เป็นจุดศูนย์รวมของคนในชุมชนเพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีการแสดงออกความคิดเห็นอย่างเป็นรูปธรรมและนามธรรม

มิติทางวัฒนธรรม วรรณกรรมและศิลปะพื้นบ้านเด็กและเยาวชนของชุมชนวังทองยังถูกปิดกั้นทางวัฒนธรรมซึ่งผ่านมิติของการพัฒนาของเมือง โดยมีแนวคิดที่เป็นสังคมเมืองอยู่พร้อมทั้งกระแสโลกาภิวัตน์ของระบบทุนนิยม ที่เชื่อมโยงของการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่จะต้องดิ้นรนประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัว จึงไม่เห็นถึงความสำคัญในสิ่งที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน เช่น ศาลากลางบ้าน

เด็กและเยาวชนซึ่งเป็นเด็กรุ่นใหม่ที่ยังไม่มีพื้นฐานความรู้ด้านของเรื่องราวและประวัติศาสตร์ของชุมชนของตนเอง เนื่องจากสภาพทางมิติทางสังคมและมิติทางวัฒนธรรมพร้อมทั้งพลวัตทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวสำคัญที่ทำให้คนรุ่นหลังหรือ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตายาย ไม่ได้ปลูกจิตสำนึกถึงการเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชนและความเป็นมาขึ้นให้กับคนรุ่นใหม่ได้รับรู้ อีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ ก็คือครอบครัวที่เพิ่งเข้ามาใหม่โดยการเข้ามาจับจองพื้นที่หรือ มาเช่าพื้นที่อยู่อาศัย ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนต่างคนต่างอยู่ซึ่งเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งค่อยๆ ลบเลือนไปตามกาลเวลา

3. สถานการณ์ปัญหาของเด็กและเยาวชนในชุมชนวังทอง

เด็กและเยาวชนของชุมชนวังทองมีอายุเฉลี่ย 11-19

ปี อยู่ในช่วงระดับการศึกษาประถมศึกษา และมัธยมศึกษา เด็กและเยาวชนในชุมชนมีความหลากหลายและแตกต่างกันมาก เด็กส่วนใหญ่จะเรียนหนังสือในระบบของโรงเรียนซึ่งเป็นเด็กที่มีผู้ปกครองมีฐานะปานกลาง และฐานะดี จะมีพฤติกรรมเสี่ยงในระดับที่ไม่รุนแรงเช่น การติดเกมส์ การพูดจากร้าวร้าว ส่วนเด็กเยาวชนที่มีปัญหาในระดับรุนแรง ส่วนใหญ่มาจากเด็กที่มาจากครอบครัวที่ฐานะยากจนเช่น ยาเสพติด การพนัน ไม่ไปโรงเรียน ฯลฯ ทั้งนี้ สามารถแยกแยะปัญหาและสาเหตุได้ดังนี้

1) เด็กใช้เวลาว่างในการเล่นคอมพิวเตอร์นานเกินไป มีพฤติกรรม ขาดความอดทนอดกลั้น สมาธิสั้น มีอารมณ์เกรี้ยวกราดเมื่อไม่ชนะ ไม่ได้ตั้งใจก็โมโหอาละวาด

2) เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าวเกิดจากการเลียนแบบพฤติกรรมไม่ดีจากสื่อที่ไร้การควบคุม เช่น ใช้คำหยาบคาย มีพฤติกรรมที่อาจนำไปสู่ความรุนแรง เช่น ล้อเลียนให้เพื่อนโกธ ใช้คำพูดทำร้ายให้เพื่อนเจ็บใจ เมื่อโกรธก็นำไปสู่เหตุทะเลาะเบาะแว้ง ผลักเพื่อนเมื่อไม่พอใจ เด็กตัวใหญ่กว่ารังแกเด็กเล็กในกลุ่มเด็กชาย เป็นต้น

3) เด็กไม่ได้รับการพัฒนาให้ตรงกับศักยภาพหรือระดับความสามารถ เช่น ด.ช.ภุริพัฒน์ เขียน ก ไม่ได้ มักจะเขียนเป็น ถ และ ด.ช.ตุ๊ตะ อายุ 6 ขวบ แต่ไม่ได้พัฒนากล้ามเนื้อมือที่ถูกต้อง ทำให้จับดินสอเขียนหนังสือไม่ถนัด สามารถวิเคราะห์ปัญหาได้ว่าเกิดจากพัฒนาการไม่ตรงวัย เพราะไม่มีการพัฒนาด้วยของเล่นที่เน้นทักษะการใช้นิ้วมือ ตอนอายุ 1-2 ขวบ

กิจกรรมการแสดงประกอบนิทาน

4) เด็กมีสภาพกึ่งเรื้อรังและไม่ได้รับการเอาใจใส่จากผู้ปกครอง กลุ่มเด็กและเยาวชนในซอยปรารถนา ประกอบด้วย 3 ครอบครัว พบว่า พ่อแม่ไม่สนับสนุนให้ลูกไปเรียนหนังสือ สอนอาชีพหรือพวงมาลัยขาย ต่อมาให้ลูกช่วยหารายได้เพิ่มด้วยการให้ไปขอยานตามย่านที่มีผู้คนใจอ่อนยอมให้เงิน เช่น ตลาดโต้รุ่งข้างทุ่งศรีเมือง ซึ่งเด็กๆ กลุ่มนี้เรียกว่า “ตลาดไทยยนต์” (ครูละไม โพธิ์ศรี) เรียกตามสถานที่สำคัญในการนัดพบและนั่งพัก คือ บริเวณฟุตบอลหน้าร้านขายมอเตอร์ไซค์ชื่อร้านไทยยนต์

4. รูปแบบวรรณกรรมและศิลปะที่สามารถเสริมสร้างความมั่นคงด้านจิตใจให้เยาวชนวังทอง

พบว่าลักษณะกิจกรรมที่สามารถเสริมสร้างความมั่นคงด้านจิตใจและตระหนักในคุณค่าตนเองมี 5 รูปแบบดังนี้

รูปแบบที่ 1 การอ่านวรรณกรรม

วรรณกรรมที่มีแนวคิดหลักเกี่ยวกับการยอมรับความแตกต่างในสังคม แนวคิดเรื่องการปรับตัวเข้ากับเพื่อน และแนวคิดเรื่องการให้อภัย วรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการยอมรับในสังคม ชนิดเนื้อหา คือ นิทานที่มีภาพประกอบในลักษณะ หนังสือภาพที่มีแนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวและการยอมรับเพื่อนที่มีความแตกต่าง โดยผู้วิจัยแนะนำหนังสือจำนวนหนึ่งในช่วงการอ่านหนังสือร่วมกันในกลุ่มย่อย การอ่านหนังสือร่วมกันมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชนทุกเพศทุกวัยได้มีปฏิสัมพันธ์กัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำข้อตกลงร่วมกันในการแบ่งงาน ทีมวิจัยซึ่งเป็นนักศึกษาจิตอาสาได้

ทำหน้าที่เป็นที่เลียงประจำกลุ่ม พูดคุยเพื่อให้เยาวชนแสดงความคิดเห็นและตั้งคำถามเพื่อให้แน่ใจว่าเยาวชนทุกคนได้อ่านเรื่องในกลุ่มของตนเองร่วมกับเพื่อนๆ ทุกครั้งที่จะเริ่มกิจกรรมอื่นๆ ทีมที่เลียงจะชวนน้องๆ อ่านหนังสือ ให้พวกเขาเลือกหยิบเอง

หนังสือที่เยาวชนชอบอ่านมากที่สุดและอยากอ่านซ้ำ ได้แก่หนังสือภาพ 16 เรื่อง ดังนี้ กระต่ายน้อย

จอมเกร เราจะเป็นเพื่อนกันตลอดไป มด เอ็ดดี้อยากเป็นทหาร กระรอกหน้าบึ้งกับผึ้ง เบิกบาน บิ๊กซ่าซีโมโห เจ้าป่าปวดหัว หมิน้อยจอมเกร สัญญาของสามเขา เบิ้มใจดี ลูกอมในเมืองผลไม้ ช้าง แมงมุมลาย งาน ป่าตาสหรั่งตุ้งตุ้ง ทำไมพวกเรารูปร่าง แปลกๆ และช่างน้อยเพื่อนรัก

จากการทดลองปฏิบัติกิจกรรมการเล่าเรื่อง เด็กมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เกี่ยวกับบทบาทคนในสังคมที่มีความแตกต่างกัน เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมที่จิตอาสาและนักวิชาการนำไปเผยแพร่ มีความคิดสร้างสรรค์ มีการโต้ตอบแสดงความคิดเห็นต่อจากเนื้อเรื่องที่ได้อ่าน กิจกรรมนี้มีจุดเด่นที่กระตุ้นให้เยาวชน ภาษาในวรรณกรรมทำให้เด็กเชื่อมโยงเข้ากับประสบการณ์เดิมและกระตุ้นให้คิดเชิงสร้างสรรค์ เด็กบางคนมีความจำดี เมื่อฟังนิทานหรือเรื่องเล่าสามารถตอบคำถามได้ เด็กบางคนสมาธิดีในการทำงานศิลปะ และเด็กบางคนมีความมั่นใจในการแสดง พบว่าเด็กผู้หญิงมั่นใจในการอ่านหนังสือออกเสียงมากกว่าเด็กผู้ชาย

รูปแบบที่ 2 ศิลปะการแสดงละคร

พบว่า รูปแบบละครที่เยาวชนรู้สึก ว่าตนเองได้แสดงความสามารถและภาคภูมิใจในตนเองเมื่อมีเวทีแสดงละครร่วมกับเพื่อนๆ ได้แก่ ละครหุ่นมือ ละครหุ่นก้านเชิด และ ละครหุ่นตุ๊กตากระดาษ ในสามรูปแบบย่อยนี้ เยาวชนส่วนใหญ่ตอบว่าชอบละครหุ่นก้านเชิดมากที่สุด เพราะได้ใช้เวลาสร้างตัวละครเอง และมีความง่าย และสวยงามกว่าหุ่นละครชนิดอื่นๆ ที่ตนได้ลงมือทำเอง นอกจากนี้ เยาวชนสามารถทำงานศิลปะ ร่วมกับการแสดงละครหุ่นก้านเชิดในเวลาที่กำหนดได้ดีกว่าการแสดงชุดอื่น ๆ จุดเด่นของกิจกรรมการทำหุ่นและแสดงละครหุ่นนี้ คือ เยาวชนได้รับบทบาทของผู้สร้างงานศิลปะ อย่างน้อยสามประเภทคือ นักเขียน ศิลปินวาดรูป และนักแสดง โดยเฉพาะบทบาทการเป็นนักแสดงนั้น เยาวชนได้พัฒนาความกล้าแสดงออก ขจัดความเขินอายในกลุ่มเพื่อน เพราะได้สร้างความคุ้นเคยร่วมกันในกระบวนการทำงาน

กิจกรรมแตงนิทานและทำหุ่นประกอบการเล่านิทาน

กลุ่มก่อนออกมาแสดงจริง ซึ่งมีส่วนส่งเสริมให้เกิดความภาคภูมิใจในความสามารถและความสำเร็จที่ได้ทำกิจกรรมนี้ตามที่ได้รับมอบหมายในเวลา

รูปแบบที่ 3 การวาดรูปประกอบเรื่อง

พบว่า กระบวนการเขียนประวัติศาสตร์ชุมชนโดยผู้ใหญ่ และถ่ายทอดสู่เยาวชนกลุ่ม 13-16 ปีด้วยการเล่าเรื่อง สามารถเชื่อมโยงไปสู่การเขียนเชิงสร้างสรรค์โดยเยาวชนอาสาสมัครสามคน ที่มาใช้เวลาร่วมกันสามสัปดาห์เขียนประวัติชุมชนและวาดภาพประกอบเรื่อง “ตะลุยมิติวังทอง” กิจกรรมการเขียนเชิงสร้างสรรค์ เปิดโอกาสให้เยาวชนวัยรุ่นได้แสดงความสามารถเฉพาะตนที่ถนัด กลุ่มวัยรุ่นที่เลือกมาทำกิจกรรมร่วมกันได้ทำงานร่วมกับเพื่อนใหม่ และได้ทบทวนประวัติถิ่นอาศัยของตน ความพิเศษ

ของกิจกรรมนี้คือขั้นตอนการสร้างสรรค้งานเขียน เพราะเยาวชนต้องใช้เวลาในการเตรียมข้อมูลที่ได้ฟังจากผู้ใหญ่ การตกลงแบ่งงานกันก่อนลงมือร่างนิทาน การออกแบบการจัดหน้าและหน้าตาตัวละคร การปรึกษาผู้ใหญ่ในความถูกต้องของประวัติชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นความรู้ใหม่สำหรับพวกเขา นั่น โดยกระบวนการได้ทำให้พวกเขาซึมซับรับความรู้เกี่ยวกับถิ่นฐานที่อยู่อาศัย การที่เยาวชนมีสำนึกรู้เกี่ยวกับพื้นที่และประวัติชุมชนของตน เป็นวิธีหนึ่งที่เพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการตระหนักในคุณค่าของตนเอง

รูปแบบที่ 4 การทำสมุดทำมือ

เป็นกิจกรรมค่ายครั้งสุดท้าย เยาวชนทุกกลุ่มวัยได้เรียนการเขียนเรื่องสั้น เริ่มจากบันทึกความรู้สึกที่เยาวชนต้องการบันทึก วิทยากรได้แนะนำให้เยาวชนหัดสังเกตสิ่งรอบตัวเหมือนนักวิทยาศาสตร์ สํารวจเรื่องราวและความรู้สึกของตัวเอง และเริ่มเขียนบันทึกในสมุดส่วนตัว หลังจากนั้นได้นำเข้าสู่การสาธิตการทำสมุดทำมือร่วมกันสำหรับเด็กเล็กได้ให้ทำสมุดที่ง่ายกว่าสมุดทำมือของกลุ่มวัยรุ่น กิจกรรมนี้เน้นให้เยาวชนมีความภาคภูมิใจในความสามารถที่ได้ฝึกทำเอง ความโดดเด่นของกิจกรรมการทำสมุดทำมือคือ เยาวชนรู้สึกว่าการทำสมุดให้เป็นเล่มสวยงามเป็นงานที่ทำหายและใช้สมาธิมากกว่างานศิลปะที่เยาวชนเคยฝึก วัยรุ่นตอบรับกิจกรรมนี้มากกว่ากลุ่มเด็กเล็ก เมื่อทำสมุดเสร็จแล้วเยาวชนนำกลับไปใช้บันทึกเรื่องราวที่ตนอยากเขียน เช่น ไดอารี่คำกลอน เป็นต้น

รูปแบบที่ 5 กิจกรรมผสมผสาน

หมายถึงรูปแบบผสมผสานระหว่างศิลปะและงานประดิษฐ์ การทดลองรูปแบบนี้พบว่า ได้รับการตอบรับการเข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด เพราะกลุ่มผู้ใหญ่เข้าร่วมกลุ่มกับเยาวชน ร่วมกันพื้นที่สี่เหลี่ยม พื้นที่สี่กระปุกอมสินดินเผา และทำพดกระดาษอย่างง่าย ๆ กิจกรรมผสมผสานมีจุดเด่นคือให้ความเป็นอิสระแก่ผู้สร้างสรรค์มากกว่ารูปแบบอื่นที่ทดลองทำ เยาวชนมีความกระตือรือร้นและตั้งใจทำมากเพื่อให้ได้ผลสำเร็จของอุปกรณ์ที่ต้องเริ่มจากการออกแบบวาดลาย การผสมสี และการจัดวางองค์ประกอบด้วยความรู้สึกและความคิดของตนเองเป็นหลัก

กิจกรรมแต่ละรูปแบบที่ได้ทดลองปฏิบัติ มีความโดดเด่นที่แตกต่างกัน และแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในตัวเยาวชนบางคน สามารถอธิบายกรณีศึกษาของรูปแบบ

โดดเด่นบางรูปแบบ ดังนี้

กรณีศึกษาที่ 1 : เด็กชายปังปอนด์กับการอ่านวรรณกรรม

เด็กชายปังปอนด์ อายุ 10 ปี เรียนอยู่ชั้น ป. 4 มีน้องชายอายุ 6 ขวบหนึ่งคน ทั้งสองเป็นลูกกำพร้าพ่อและแม่ ทีมวิจัยได้ทราบข้อมูลจากตัวแทนชุมชนว่า เด็กทั้งสองสูญเสียพ่อและแม่ในเวลาสองปี เมื่อไม่มีพ่อแม่ เด็กสองคนต้องมาอาศัยอยู่กับยายและญาติของแม่ที่ชุมชนวังทอง เนื่องจากเป็นพี่ชายคนโตและต้องดูแลตนเองและน้องเพราะขาดพ่อแม่ ปังปอนด์จึงมีบุคลิกที่ชอบอาสาทำงาน มีสมาธิหนึ่งกับการอ่านหนังสือที่ได้รับมอบหมาย มีความตั้งใจทำงานให้สำเร็จ และมีความรับผิดชอบมากกว่าเด็กวัยเดียวกัน

ปังปอนด์เข้าร่วมกิจกรรมการอ่านวรรณกรรมนิทานในโครงการวิจัยตั้งแต่แรกเริ่ม เมื่อมีกิจกรรมการอ่านหนังสือนิทานร่วมกัน ในลักษณะกิจกรรมเตรียมความพร้อม เพื่อเรียกสมาธิเด็กๆ ให้จดจ่อกับงานก่อนทดลองกิจกรรมละคร ปังปอนด์จะกระตือรือร้นอาสาเป็นคนเลือกหนังสือให้กลุ่ม แต่เมื่อถึงเวลาที่ต้องอ่านหนังสือร่วมกัน ปังปอนด์จะขาดความมั่นใจที่จะอ่านออกเสียง ในขณะที่ในกลุ่มมีเด็กวัยเดียวกันที่แสดงออกอย่างมั่นใจในการอ่านที่คล่องแคล่วกว่า ปังปอนด์รู้สึกว่าตนเองทำไม่ได้และจะยกหน้าที่นั้นให้เด็กคนอื่น เมื่อทีมวิจัยชุดพี่เลี้ยงอาสาสังเกตเห็น จึงใช้วิธีพูดให้กำลังใจ นอกจากนี้เมื่อพี่เลี้ยงแสดงตัวอย่างที่ดีในการช่วยเหลือกันในกลุ่ม เด็กคนอื่นๆ ก็ทำตาม ภายหลัง ปังปอนด์มีความมั่นใจมากขึ้นที่จะกล้าอ่านเสียงดัง ถึงแม้จะอ่านบางคำยังไม่ออกก็จะพยายามและถามเพื่อนในกลุ่ม จากเดิมที่ปังปอนด์เคยคิดว่าการอ่านนั้นยาก เขาสามารถหาวิธีคือหาตัวช่วยจากเพื่อนหรือจากพี่

ต่อมาปังปอนด์เริ่มตั้งคำถามที่นอกเหนือจากคำถามว่า “อ่านว่าอะไร” มาเป็น “ทำไมอ่านแบบนี้” ปังปอนด์เริ่มรู้สึกว่า บรรยากาศที่ได้ทำกิจกรรมอ่านหนังสือด้วยกันนี้เป็นโอกาสที่เขาจะได้เรียนรู้การอ่านที่ถูกต้อง และแสดงออกถึงแรงผลึกภายในที่ต้องการอ่านได้เหมือนเพื่อนช่วยให้เขาสนุกสนานที่จะได้อ่าน และแสวงหาหนังสือเรื่องใหม่ๆ ที่มีพี่ๆ แนะนำในห้องสมุดที่ศาลาอเนกประสงค์ของชุมชน

กิจกรรมการอ่านวรรณกรรมร่วมกัน มีส่วนในการสร้างทักษะทางสังคมและการพัฒนาสติปัญญาของปังปอนด์

ควบคู่กันไป การที่เพื่อนได้ช่วยเหลือกันในการเรียนเป็นสิ่งที่ดีพบเห็นในโรงเรียนทั่วไป และบรรยากาศการเรียนรู้เช่นนี้ก็สามารถทำให้เกิดขึ้นได้นอกโรงเรียน คือ ในชุมชนวังทอง หากสร้างกิจกรรมเพิ่มให้กับเยาวชน

กรณีศึกษาที่ 2: โรม กับสมุดทำมือ

โรม (นามสมมติ) อายุ 14 ปี อยู่ ชั้น ม.2 เป็นเด็กชายคนเดียวในกลุ่มเด็กสาวอีกสามคน บุคลิกของ

โรม เป็นคนมั่นใจในตนเอง ไม่ค่อยอยากจะทำอะไรกับทีมพี่เลี้ยงกิจกรรม แต่ขี้เก๋งและเสียงดังเมื่ออยู่ในกลุ่มของตนเอง พี่เลี้ยงสังเกตว่า โรม มักจะยึดติดกับการอยู่รวมกลุ่ม และไม่ยอมเป็นพี่เลี้ยงอาสาดูแลน้อง ๆ ในกลุ่ม เมื่อแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม ต้องการเข้ากลุ่มกับเพื่อนวัยเดียวกันเท่านั้น และไม่สามารถทำงานให้เสร็จในเวลาได้ ซึ่งได้รับการตักเตือนจากพี่เลี้ยงกิจกรรมว่า ในการทำกิจกรรมครั้งต่อไป โรม ต้องทำให้เสร็จภายในเวลา แต่ในครั้งที่สองและสาม โรม ยังไม่สามารถรักษาเวลาได้ นอกจากนี้ โรม ก็เป็นเพื่อนที่มีอิทธิพลทำตัวเป็นหัวหน้ากลุ่มที่ทุกคนต้องรอเขา ไม่มีเพื่อนในกลุ่มที่สามารถทำให้โรมทำงานให้ตรงต่อเวลาได้

วิทยากรและพี่เลี้ยงกิจกรรมได้สังเกตพฤติกรรมที่ไม่ยอมเรียนรู้สิ่งใหม่ จึงทดลองแยกเพื่อนของโรมออกจากกลุ่ม ซึ่งทำให้โรมได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากการต่อต้านพี่เลี้ยง ให้โอกาสโรมค่อยปรับเปลี่ยนความคิดด้วยการแยกเพื่อนกลุ่มออกทีละคน ในช่วงกิจกรรมอ่านหนังสือก่อนทำงานศิลปะ และเมื่อถึงช่วงทำสมุดทำมือ โรมตื่นเต้นที่จะได้ทำงานที่เป็นอิสระ ได้อยู่กับสมุดที่ตนต้องประกอบเอง ไม่ได้สนใจว่างานต้องมีความหมายระดับกลุ่ม

รูปแบบสมุดทำมือเป็นงานที่ละเอียดและต้องใช้สมาธิในการทำมากกว่ารูปแบบอื่น โรม อาจจะเป็นเด็กที่ขาดความมั่นใจเมื่อออกจากกลุ่มที่ตนเองคุ้นเคย แต่กิจกรรมสมุดทำมือ ทำให้เขาได้รับงานเดี่ยวที่ไม่ต้องมีการพูดคุย

กิจกรรมทำสมุดทำมือด้วยเยาวชนนักเขียนน้อย

ตกลงกับเพื่อนใหม่ เขาจึงไม่ปิดกั้นตนเองในการทำกิจกรรมลักษณะนี้

กรณีศึกษาที่ 3: แศท กับการระบายสี

เด็กหญิงแศท (นามสมมติ) อายุ 8 ปี อยู่ชั้น ป. 2 แศทเป็นเด็กช่างพูด กล้าแสดงออก และชอบอาสาเป็นผู้นำในทุกเรื่อง ภาพของแศทในความเข้าใจของคนทั่วไปที่พบเห็น คือ เป็นเด็กร่าเริง ฉลาด และตั้งใจทำงาน เป็นเด็กที่ไม่น่าจะมีปัญหาอะไร จนกระทั่งทีมวิจัยได้ค้นพบตัวตนด้านจุดอ่อนของน้องแศท นั่นคือ น้องแศท ต้องการเป็นที่หนึ่งเสมอ และทนไม่ได้หากพี่เลี้ยงกิจกรรมที่เขานั่งรวมกลุ่มกันไม่แสดงออกว่าตนมีความสำคัญเป็นที่หนึ่ง เมื่อเปลี่ยนกลุ่มแล้วแศทแสดงความเสียใจที่แสดงความรักความห่วงใยเด็กคนอื่นนอกเหนือจากตนเอง

การแสดงออกของแศทที่ไม่พอใจเกิดจากความรู้สึกว่าตนไม่เป็นที่รักของพี่และครู เมื่ออยู่ในกลุ่มเพื่อนและพี่วัยต่างกัน แศทจะภูมิใจที่ตนทำอะไรได้ตามที่พี่เลี้ยงบอก แต่เมื่อแศทมีโอกาสได้เรียนรู้กับกลุ่มที่อายุน้อยกว่า ในกิจกรรมทำพัดกระดาษ แศทถูกขอให้มานั่งรวมกลุ่มกับเด็กเล็ก อายุ 5-6 ขวบ ซึ่งพี่เลี้ยงคิดว่าแศทคงไม่มีปัญหาเพราะดูแลตนเองได้ แต่เมื่อเวลาผ่านไปสิบนาที แศท เริ่มแสดงท่าทางแปลกไปจากเดิม เช่น บ่นว่าทำไม่ได้ ทำไม่สวย ยากเกินไป เมื่อพี่เลี้ยงหันมาสนใจ แศทจะพอใจ แต่พอพี่เลี้ยงต้องหันไปช่วยน้องเด็กเล็กนานมากขึ้นๆ แศทแสดงท่าไม่พอใจและนั่งร้องไห้ เพราะพี่ไม่สนใจตนเท่าที่ควร

หลังจากเกิดเหตุการณ์นั้น ทีมวิจัยได้ข้อมูลเพิ่มเติมหลายอย่างเกี่ยวกับสภาพครอบครัวของแคท แคทอยู่กับยายและนานๆ จะเจอกับแม่ที่ไปทำงานที่กรุงเทพฯ เนื่องจากอยู่กับยายมาโดยตลอด แคท ก็เป็นอีกคนเช่นเดียวกับปิงปอนด์ ที่มีความรับผิดชอบตนเองมากกว่าวิวุฒิของตนเอง การตั้งความหวังต้องเป็นที่หนึ่งเสมอเพื่อให้ตนเองรู้สึกเข้มแข็งในสังคม เมื่อมีเหตุการณ์มาจุดชนวนปมด้อยของการขาดความรักในครอบครัว แคท จึงแสดงออกให้เห็นว่าต้องการความรักมากเป็นพิเศษเพื่อทดแทนสิ่งที่ขาดหายไปคือแม่นั่นเอง

ทีมวิจัยทดลองให้แคทมารวมกลุ่มกับเด็กชายคนหนึ่งซึ่งอายุน้อยกว่า ชื่อเด็กชายเคนนี่ เคนนี่มีบุคลิกคล้ายกับแคท ตรงที่ พูดยาเหมือนผู้ใหญ่ตัวเล็ก คุณยายเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิด แต่ต่างกันที่เคนนี่มีครอบครัวที่สมบูรณ์อบอุ่น เคนนี่มีความอาทรต่อเพื่อนและคนอื่นๆ ทีมวิจัยสังเกตว่าแคทมีความสุขและเรียนรู้จากเคนนี่ในเรื่องการแบ่งปันและช่วยเหลือคนที่อ่อนแอกว่า ในที่นี้ คือ มีเหตุการณ์ที่เคนนี่ทำหน้าที่เป็นพี่คอยดูแลน้อง ในขณะที่แคท สังเกตเห็นว่าเคนนี่อยากได้สิ่งที่ใช้ในการทำกิจกรรม และยอมเสียสละให้น้องเลือกก่อน ซึ่งทีมวิจัยวิเคราะห์ว่า กรณีของแคท เป็นกรณีที่ต้องช่วยเหลืออย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อไม่ให้แคทต่อต้านหรือได้รับในสิ่งที่ขอโดยไม่เรียนรู้ที่จะให้ผู้อื่น แคทรู้จักการให้ของเคนนี่ เมื่อแคทไม่พอใจที่เด็กเล็กได้เลือกสิ่งก่อนตน จึงถามว่า “ทำไมน้องเอได้เลือกสิ่งก่อน” และเคนนี่ตอบว่า “เพราะว่าน้องเเป็นเด็ก เราโตแล้วต้องเสียสละ” ต่อมาถึงเวลาที่เคนนี่อยากได้สิ่งที่ชอบ แคท ก็ไม่ลังเลที่จะให้เคนนี่ได้เลือกก่อน

กรณีตัวอย่างของแคท อาจจะไม่ได้แสดงผลความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนมาก แต่เป็นจุดเริ่มต้นและวิจัยโชคดีที่ได้มีโอกาสอยู่ใกล้ชิดในขณะที่สังเกตพฤติกรรมพวกเขาผ่านรูปแบบผสมผสาน ความจริงมีเด็กหลายคนที่อยู่กับครอบครัวที่ขาดพ่อหรือแม่ ต้องการความรักความอบอุ่นมากเพื่อไปทดแทนสิ่งที่ต้องการตามธรรมชาติของเด็กที่ต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่นในการดำรงชีวิตในสังคม ในวัยเรียนและวัยเยาว์ โลกและประสบการณ์ใหม่ๆ ได้กระตุ้นธรรมชาติความอยากรู้อยากเห็นของเยาวชน การเปิดรับความรู้ที่พัฒนาพวกเขา ทำให้เห็นโอกาสหลายอย่างที่รูปแบบกิจกรรมวรรณกรรมและศิลปะสามารถไปกระตุ้นศักยภาพของวัยเยาว์ในเยาวชนวังทอง บรรยากาศของกิจกรรม

ลักษณะสร้างสรรค์มีข้อดีที่แตกต่างจากการจัดกิจกรรมวิชาการ สถานที่ และการจัดการที่ขึ้นกับสภาพทางกายภาพ ในชุมชนก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เยาวชนสบายใจและเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง

การนำไปใช้ประโยชน์

1. เกิดความร่วมมือระดับชุมชน ในการพัฒนาเยาวชนของชุมชนวังทอง สมาชิกที่ร่วมการวิจัยนี้ส่วนใหญ่เป็นกรรมการในโครงการบ้านมั่นคง ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของคนกลุ่มที่ต้องการพัฒนาที่อยู่อาศัย เป็น “กลุ่มนักพัฒนา” อายุระหว่าง 45-70 ปี มีอาชีพรับจ้างทั่วไป และค้าขายอิสระ ได้ยอมรับและตกลงจะเป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน มีการกำหนดบุคคลที่เป็นตัวแทนประสานกับนักวิชาการ การแนะนำโครงการกับเพื่อนร่วมกลุ่มบ้านมั่นคง

2. การพัฒนาตนเอง ระหว่างการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อทำแผนที่ชุมชน ผู้วิจัยได้นำนักศึกษาอาสาสมัคร เข้ามาช่วยเหลือสมาชิกที่อายุมาก ซึ่งผลก็คือ ชาวชุมชนรู้สึกคลายกังวลว่าสามารถมีส่วนร่วมและทำงานไปพร้อมกันได้แบบไม่เร่งรีบ ทำให้สมาชิกเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานร่วมกันกับนักวิชาการ การเรียนรู้การทำงานวิจัยทำให้ตัวแทนชุมชนเหล่านี้กลายเป็นนักวิจัยพร้อมๆ กับนักพัฒนา

3. ความเอื้อเฟื้อในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมค่ายนักเขียนน้อยและกิจกรรมศิลปะมีการแบ่งงานที่ชัดเจน ผู้ปกครองหญิงมีศักยภาพที่จะดูแลเยาวชนอื่นๆ ที่ไม่ใช่ลูกหลานของตน มีความสามารถด้านศิลปะมีคุณแม่บางคนมาจากครอบครัวฐานะเศรษฐกิจดี เข้ามามีส่วนร่วมในการเตรียมอาหารให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรม และอนุญาตให้ลูกเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้เพิ่มความหลากหลายและเยาวชนได้รู้จักกันมากขึ้น ได้สมาชิกใหม่ที่มาช่วยแบ่งเบาภาระสมาชิกอาวุโสกลุ่มดั้งเดิม ระยะเวลาที่มีการจัดกิจกรรมวรรณกรรมและศิลปะ กิจกรรมค่ายนักเขียนน้อย สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในวันจัดงานมากขึ้น โดยแบ่งเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มนักวิจัย และกลุ่มอำนวยความสะดวก (มีส่วนร่วมในระบอบปฏิบัติกิจกรรมเท่านั้น) สมาชิกคนใหม่เข้ามาช่วยในการจัดสถานที่จัดงาน การประชาสัมพันธ์ การลงทะเบียนสมัครเข้าร่วมกิจกรรมของเยาวชน และฝ่ายพี่เลี้ยงเด็ก มีเยาวชนวัยรุ่นทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้น้องๆ และร่วมกิจกรรมกับโครงการ

4. เยาวชนมีความรู้สึกว่าคุณค่าในระดับที่น่าพอใจในระดับต้น ทั้งนี้การวิจัยมีข้อจำกัดเรื่องความต่อเนื่องของกิจกรรมสำหรับเยาวชนบางกลุ่ม ส่งผลกระทบในการจัดกิจกรรมเรื่องการสร้างคุณค่าให้รู้สึกว่าคุณค่าเป็นที่ยอมรับในสังคม และการเข้าร่วมทำกิจกรรมของเยาวชนถูกจำกัดด้วยปัจจัยครอบครัว โดยเฉพาะในกลุ่มเสี่ยงระดับสูง คือ กลุ่มเด็กเร่ร่อน ที่ครอบครัวย้ายถิ่นบ่อย ทำให้เยาวชนต้องติดตามผู้ปกครองเพื่อไปช่วยประกอบอาชีพ

5. มีพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน สถานที่จัดกิจกรรมของชุมชนได้กลายเป็นเวทีสำหรับเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ ทำให้ผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตั้งแต่การวางแผนร่วมกันในฐานะนักวิจัย ตัวแทนทีมวิจัยชุมชนจะประชาสัมพันธ์ไปยังผู้ปกครองก่อนวันที่มีกิจกรรม กระตุ้นให้ผู้ปกครองมามีส่วนร่วมกับกิจกรรม อย่างน้อยมาช่วยกันดูแลบุตรหลานและสังเกตการทำกิจกรรมของบุตรหลานที่มีส่วนร่วมกับเด็กคนอื่นๆ บางครั้งผู้ใหญ่จิตอาสาได้ช่วยทำหน้าที่ในการให้กำลังใจเด็กๆ เช่น ให้คำชมเมื่อเด็กสามารถระบายสีรูปสำเร็จหนึ่งรูป นั่งวาดรูปกับเด็ก ช่วยเปลี่ยนน้ำระบายสี แนะนำให้เด็กคอยระวังรักษาความสะอาดเพราะการใช้สีอาจทำให้เลอะเทอะ เป็นต้นและอย่างเป็นระบบ

อภิปรายและสรุปงานวิจัย

สถานการณ์ปัญหาเยาวชนวังทอง

การศึกษาพบว่าสภาพปัญหาและปัจจัยที่ทำให้เยาวชนมีปัญหาด้านสังคม เป็นผลจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ทำให้เด็กและเยาวชนบางกลุ่มด้อยโอกาสด้านการศึกษา มีความเสี่ยงต่อการก่อปัญหาสังคมด้านจิตใจพบว่า เยาวชนต้องการเป็นที่ยอมรับในกลุ่มเพื่อน ต้องการมีตัวตนในสังคม ขณะเดียวกัน ความแตกต่างของ

บทบาทของผู้ใหญ่ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเยาวชน

ระดับความภูมิใจของเยาวชนแต่ละคน ก็ทำให้การมีส่วนร่วมในสังคมมีปัญหาระดับกลุ่มเพื่อน คือ ขาดการยอมรับในความแตกต่างที่ดีพอ จนทำให้เยาวชนไม่มีโอกาสรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมอันจะส่งผลให้พวกเขาพัฒนาทักษะสังคม บางครั้งการไม่ยอมรับในความแตกต่างนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างเยาวชน ดังนั้นประเด็นเรื่องเพื่อน การยอมรับในความแตกต่างของเพื่อน และการให้อภัยกันจึงเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาคุณค่าทางจิตใจของเยาวชน

ศักยภาพของเยาวชน

แม้เยาวชนจะมีปัญหาอันเป็นผลจากสภาพเศรษฐกิจและสังคม แต่ก็มีศักยภาพในตนซึ่งแสดงออกทางบุคลิกภาพ ความต้องการเบื้องต้นที่จะเติบโตและมีอาชีพที่ดี ต้องการสร้างรายได้ และสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมได้

รูปแบบวรรณกรรมและศิลปะที่สามารถเสริมสร้างความมั่นคงด้านจิตใจให้เยาวชนตระหนักในคุณค่าของตนเอง

นักวิจัยนำข้อมูลบริบทปัญหาของเยาวชนมาค้นหา รูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมที่จะช่วยเสริมสร้างภูมิจิตใจให้เยาวชนตระหนักคุณค่าของตนเองตามประเด็นสำคัญคือ แนวคิดเกี่ยวกับเพื่อน ทดลองกิจกรรม ได้พบรูปแบบสำคัญ 5 รูปแบบ คือ รูปแบบ 1. การอ่านวรรณกรรมที่มีแนวคิดหลักเกี่ยวกับการยอมรับความแตกต่างในสังคม แนวคิด

เรื่องการปรับตัวเข้ากับเพื่อน และแนวคิดเรื่องการให้อภัย
รูปแบบ 2. ศิลปะการแสดงละคร รูปแบบ 3. การวาดรูป
ประกอบเรื่อง และ รูปแบบ 4. การทำสมุดทำมือ และ
รูปแบบ 5. กิจกรรมผสมผสาน

การมีส่วนร่วมในงานวิจัยของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและ
โอกาสสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาเยาวชน

1. มีอาสาสมัครนักศึกษาสนใจที่จะมาทำกิจกรรม
เพื่อเด็ก ๆ ในชุมชน
2. ผู้ใหญ่มาร่วมทำกิจกรรมกับเยาวชนมากขึ้น เรียน
รู้อะไรใหม่ ๆ จากคนภายนอก ต้องการมาทำกิจกรรม
3. เด็กมีโอกาสทำงานจิตอาสาร่วมกับผู้ใหญ่ใน
ชุมชน
4. เด็กในชุมชนมีกิจกรรมที่เบี่ยงเบนความสนใจ
ออกห่างจากการใช้เวลาว่างไปเล่นเกมออนไลน์
5. เด็กเริ่มมีความสนใจที่จะสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ
6. มีสื่อการเรียนรู้มากขึ้น และนักศึกษาจิตอาสาได้
เข้ามาปรับปรุง สร้างบรรยากาศภายในศาลาบ้านมั่นคงให้เป็น
เป็นบ้านการเรียนรู้ของเยาวชนในชุมชน

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

ข้อเสนอแนะต่อทีมวิจัยชุมชน

1. จัดทำโครงการและกิจกรรมที่เสริมสร้างความ
มั่นใจให้เยาวชนตระหนักในศักยภาพของตนเอง ตามที่ได้
ดำเนินการทดลองรูปแบบกิจกรรมต่างๆ พบว่าเยาวชนให้
ความสนใจและกิจกรรมด้านวรรณกรรมและศิลปะสามารถ

จงใจให้เกิดความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถทำงานตามที่ตน
ถนัด นอกจากนี้ กิจกรรมจะสามารถปลูกจิตสำนึกความ
เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ทำให้เยาวชนบางกลุ่มได้มีโอกาส
แสดงความสามารถให้เพื่อนและผู้ใหญ่ได้เห็นว่าคุณเขามี
ความสำคัญ

2. จัดทำกิจกรรมให้มีความต่อเนื่อง และขยายกลุ่ม
กิจกรรมให้เยาวชนที่ยังไม่ร่วมมือเข้ามาทำกิจกรรมเพื่อผล
การทดลองทำกิจกรรมในกลุ่มเยาวชนที่ยังไม่มีโอกาสเข้า
มามีส่วนร่วมของกิจกรรม

3. สรรหาตัวแทนหรือผู้ประสานงานด้านพัฒนา
เยาวชนประจำชุมชน เพื่อทำหน้าที่ดูแลกิจกรรมเยาวชนและ
ทำหน้าที่ตั้งกลุ่มอาสาทำงานด้านเยาวชนอย่างชัดเจน

4. แสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานเยาวชน
ภายนอก

ข้อเสนอแนะต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเยาวชน

1. ผู้ปกครองสามารถเข้ามามีบทบาทในการให้
ข้อมูลเยาวชนที่เป็นประโยชน์แก่ทีมวิจัย
2. ผู้ปกครองสนับสนุนเยาวชนให้เข้าร่วมกิจกรรม
ของชุมชนมากขึ้น
3. สมาชิกชุมชนอำนวยความสะดวกด้านสถานที่
และประชาสัมพันธ์ เป็นอาสาสมัคร ทำงานด้านเยาวชน
มากขึ้น
4. สมาชิกชุมชนร่วมกันออกแบบกิจกรรมเพื่อ
เยาวชนที่ใช้ทรัพยากรของชุมชนให้เกิดประโยชน์ และ
พัฒนารูปแบบกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการที่เกิด

ประโยชน์ในวงกว้าง โดย
กิจกรรมนี้เล็งประโยชน์ของ
การถ่ายทอดการทำงานที่มี
จิตสำนึกที่ดีต่อชุมชนของ
พวกเขา อีกทั้งเป็นการ
วางแผนในระยะยาวเตรียม
ความพร้อมนักพัฒนาชุมชน
รุ่นเยาว์

ข้อเสนอแนะต่อ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับ
งานพัฒนาและการศึกษา
ของเยาวชน

1. อนุเคราะห์ครูผู้
สอนนอกระบบ สำหรับ

เยาวชนกับผลงานที่สร้างสรรค์เอง

กิจกรรมการอ่านการเขียนเรียนรู้ผ่านวรรณกรรม

2. จัดทำโครงการกิจกรรมที่ต่อเนื่องในการพัฒนาเพิ่มระดับการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง เพื่อให้เยาวชนมั่นใจว่าไม่ถูกทอดทิ้งเนื่องจากอยู่ในเขตชุมชนด้อยโอกาส

3. ให้ความร่วมมือกับชุมชนด้านพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชนในรูปแบบที่ยั่งยืน เช่น การฝึกอบรมการใช้สื่อการสอนนอกเวลา การติดตามผลและนำผลนั้นมาวิเคราะห์เพื่อหาทางพัฒนาปัญหาการเรียนรู้ของเด็กด้อยโอกาสต่อไป

4. เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแรกที่เข้าถึงชุมชนวังทองในบริบทชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาเฉพาะตรงตามบริบทอื่นของเยาวชนเพิ่มเติม เช่น ปัญหาเยาวชนเสี่ยงต่อการออกจากการศึกษาเร็ว ปัญหาสังคมของเยาวชน และปัญหาการเรียน

รู้ขาดประสิทธิภาพเนื่องจากผู้ปกครองมีปัญหาเศรษฐกิจไม่ดี เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

รูปแบบวรรณกรรมและศิลปะที่สร้างการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมกับครอบครัว อาชีพ ที่แตกต่างกันควรเป็นอย่างไร

โดยสรุป การศึกษาบทบาทของชุมชนวังทอง ในฐานะผู้พัฒนารูปแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ประยุกต์จากวรรณกรรมและศิลปะในครั้งนี้ จะนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน ระหว่างบุคคลในชุมชนวังทอง และระหว่างหน่วยงาน อันได้แก่ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ศูนย์การศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเมืองจังหวัดอุบลราชธานี ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ผู้ปกครอง และองค์กรอิสระ

คณะผู้วิจัย:

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กิติพร โขประการ	8. นายบุญเสริม อติเรก
2. นางสาวจิรายุ สินศิริ	9. นางศจีวีไล ภูศิริ
3. นางสาวละไม โพธิ์ศรี	10. นางสาว จริญญาแสน
4. นางสาวมณีนรัตน์ โสมเกษตรินทร์	11. นางรอด คำประภา
5. นางนิตยา ชาภูธร	12. นางสอน ดาวเรือง
6. นางวิไลลักษณ์ จวงพันธ์	13. นางช่อนกลิ่น พันธุ์เลิศ
7. นางประสพสุข อติเรก	14. นางบุญยืน สุเพ็ญ

แหล่งเงินทุน : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บรรณานุกรม

ลำไย บัวพิทักษ์. 2543. การใช้พื้นที่นันทนาการใน การจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านกุดहु้ด และโรงเรียนบ้านโนนโพธิ์ จังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.

นิสารัตน์ อิศระมโนรส. 2552. ผลการใช้กิจกรรมการเล่านิทานแบบไม่จบเรื่องที่มีต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมของเด็กวัยอนุบาล. วิทยานิพนธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิสมาแอ สมายล์. 2552. ผลการสอนศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. วิทยานิพนธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Bettelheim, Bruno. 1976. *The Uses of Enchantment : The Meaning and Importance of Fairy Tales*, Knopf, New York.

Cast, Alicia and Peter Burke. 2002. "Theory of Self-esteem". *Social Forces*. March, 80(3):1041-1068. Hunt, Peter. *Understanding Children's Literature*. NY: Routledge, 1999.

บทปริทัศน์

รูปแบบวรรณกรรมและศิลปะที่สามารถเสริมสร้างความมั่นคงด้านจิตใจ

เพื่อให้เยาวชนตระหนักคุณค่าในตนเอง : กรณีศึกษา ชุมชนวังทอง

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูพักตร์ สุทธิสา

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บทความวิจัยนี้นับว่าเป็นงานที่น่าสนใจชิ้นหนึ่ง ผู้เขียนได้ใช้วรรณกรรมและงานศิลปะเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านจิตใจให้กับเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงในภาวะสังคมปัจจุบันที่เกิดปัญหาหลายด้าน ภายใต้พัฒนาการเติบโตของเมืองอย่างรวดเร็วทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อก่อให้เกิดปัญหาต่อพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชนหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหายาเสพติด การติดเกมส์ ตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร การทำร้ายกัน การรับค่านิยมที่ไม่เหมาะสม การมีพฤติกรรมก้าวร้าว เป็นต้น ผู้เขียนได้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนวังทอง การปฏิบัติการทดลองโดยใช้ศิลปะและวรรณกรรมเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับเด็กและเยาวชนให้มีความมั่นคงในตนเองและเห็นคุณค่าในตนเองมากขึ้น

ผลการปฏิบัติการด้วยรูปแบบของศิลปะและวรรณกรรม 5 รูปแบบ ที่ผู้วิจัยใช้ในการปฏิบัติการ โดยนำเสนอวิธีการสร้างการเรียนรู้ในแบบต่างๆ ได้แก่ การให้เด็กอ่านวรรณกรรม การใช้ศิลปะและการแสดงละคร การวาดรูปประกอบเรื่อง การทำสมุดทำมือ การทำกิจกรรมผสมผสานด้วยการระบายสี การพับกระดาษ โดยนักวิจัยมีบทบาทในฐานะผู้ส่งเสริมกิจกรรมปฏิบัติการและสังเกตการณ์ผลที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนและได้นำเสนอตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับเด็กเยาวชนเป็นรายกรณี

การใช้งานศิลปะและวรรณกรรมในการสร้างสรรค์และเปิดโอกาสได้แสดงออกเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาในตัวเด็กและเยาวชนเป็นจิตวิทยาในการให้การศึกษาภายใต้ความเชื่อว่าพวกเขามีความคิดริเริ่ม

สร้างสรรค์ และสร้างให้เกิดพัฒนาการได้ตามระดับศักยภาพของแต่ละคน หากได้มีโอกาสได้แสดงออกอย่างอิสระตามจินตนาการ ซึ่งมีการดำเนินการที่หลากหลายและหลายกลุ่มเป้าหมาย เช่น เด็กปฐมวัย อาจเน้นไปสู่การพัฒนาการด้านร่างกายและสมอง โดยผ่านเรียนรู้ฝึกปฏิบัติและมีประสบการณ์จริง ส่วนเยาวชนก็มุ่งเน้นไปที่การสร้างวุฒิภาวะทางอารมณ์ การมีสมาธิ ความคิดสร้างสรรค์ ความมั่นใจจากภูมิใจในตนเอง

บทความนี้ได้สะท้อนให้เห็นความรู้ด้านรูปแบบของศิลปะและชนิดของวรรณกรรมที่จะส่งเสริมพัฒนาการของเด็กซึ่งอาจนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างการเรียนรู้กับนักการศึกษา ผู้ปกครองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป อย่างไรก็ตามผู้ปริทัศน์มีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะที่อาจจะเป็นประโยชน์เพื่อให้เกิดการพัฒนาเชิงวิชาการและต่อยอดงานวิจัยดังนี้

คำสำคัญ ที่ใช้คือความมั่นคงด้านจิตใจ และการตระหนักในคุณค่าของตนเอง เป็นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจเพราะเป็นเรื่องนามธรรม ควรมีการทบทวนวรรณกรรมและกำหนดว่าจะใช้อะไรเป็นตัวบ่งชี้หรือตัววัด และข้อมูลที่ปรากฏในผลการศึกษาคงสามารถอธิบายให้เห็นตัวบ่งชี้ที่ชัดเจนที่สนับสนุนให้เห็นผลการเปลี่ยนแปลงในแต่ละกรณีศึกษาของเด็กและเยาวชนได้

ด้านวิธีวิทยา ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ควรเพิ่มให้เห็นกระบวนการมีส่วนร่วม ตั้งแต่ทีมวิจัยมีใครร่วมกับใคร เช่น ทีมจิตอาสา เด็กหรือผู้ปกครอง ร่วมอย่างไร มีวิธีการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างไร

จึงได้รูปแบบการปฏิบัติการออกมา 5 รูปแบบ ซึ่งรูปแบบนั้นๆ บางที่เกิดจากศักยภาพและความสนใจในกลุ่มเป้าหมายแตกต่างกัน นำไปสู่การออกแบบปฏิบัติการ ทั้งการคัดเลือกกิจกรรม คัดเลือกรวบรวมข้อมูลที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน มีการจัดสถานการณ์ในการปฏิบัติการอย่างไร ภายใต้บริบทและสภาพแวดล้อมอย่างไร ส่วนกลุ่มเป้าหมายที่เน้นไปที่เด็กและเยาวชน กำหนดช่วงอายุเท่าไร มีจำนวนกลุ่มละกี่คน ซึ่งน่าจะส่งผลการออกแบบปฏิบัติการที่แตกต่างกันใน 5 รูปแบบ

ในส่วนการทบทวนวรรณกรรมในบทความ หากมีการจัดหมวดหมู่สรุปให้เห็นว่าศิลปะและวรรณกรรมลักษณะอย่างไรที่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับเด็กและเยาวชนในด้านต่างๆ เช่น ด้านการสร้างการตระหนักรู้ในคุณค่า ด้านการช่วยการรักษาร่างกายเจ็บป่วยทางใจ และการช่วยสร้างให้เกิดจริยธรรม เป็นต้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการช่วยในการวิเคราะห์ในเนื้อหาและการอภิปรายผลเปรียบเทียบกับผลการวิจัยชิ้นนี้ได้

ผลการศึกษา บริบทและการเปลี่ยนแปลงชุมชนทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านกายภาพ การถือครองที่ดิน โครงสร้างและความสัมพันธ์ของ

คนในชุมชน วัฒนธรรม หากได้นำเสนอสถานการณ์และรูปธรรมของปัญหา มีข้อมูลเชิงสถิติบ่งชี้จะทำให้เห็นปัญหาที่มีความชัดเจนขึ้นซึ่งจะทำให้เห็นสภาพปัญหาเด็กและเยาวชนภายใต้บริบทของพื้นที่ได้ ในส่วนผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นชุดความรู้ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติการ ว่าทั้ง 5 รูปแบบทำให้เกิดผลที่แตกต่างกันอย่างไร ในกลุ่มเด็กและเยาวชนภายใต้บริบทปัญหาและสถานการณ์ในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอเป็นความรู้ว่ารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีปัญหา และมีความสามารถที่แตกต่างกัน

โดยสรุปการวิจัยนี้หากได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีกระบวนการวิจัยอย่างเป็นระบบจะก่อให้เกิดคุณประโยชน์กับสังคมอย่างมากทั้งในด้านการสร้างพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชน การปรับทัศนคติและวิธีการสร้างการเรียนรู้ของครอบครัวที่มีต่อเด็ก การสอดแทรกและการปรับระบบการจัดการศึกษาทั้งในและนอกระบบ การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน ฯลฯ ซึ่งน่าจะเป็นข้อเสนอวิธีการหนึ่งที่จะช่วยในการพัฒนาและแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนในยุคปัจจุบันได้